

Иван Књиџар

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

ПРИМЕНА КОРПУСНОГ ИСПИТИВАЊА ИМПЛИКАТИВНИХ МАРКЕРА ПРЕСУПОЗИЦИЈЕ У ЛЕКСИКОГРАФИЈИ¹

Сажетак: У овом раду указујемо на могућност примене корпусног испитивања пресупозиције у лексикографији. Наиме, у корпусној анализи појединих маркера пресупозиције могу се издвојити нови значењски елементи који нису записани у савременим описним једнојезичним речницима. Ову потребу сарадње лексикографије са прагматичким истраживањем пресупозиције у разговорном језику илустроваћемо суптилним семантичким варијацијама проистеклим из корпусног испитивања глагола успети и заборавити.

Кључне речи: семантика, прагматика, лексикографија, маркери пресупозиције, корпус.

1. Увод

Када се погледа литература о маркерима пресупозиције, јасно је да је она углавном теоријског карактера, а базира се на интроспективним примерима, док истраживања која су базирана на аутентичном језичком материјалу има мање. Сматрамо да би у лексикографском домену много више пажње требало посветити овом другом приступу, и анализи маркера у контексту, како би се забележили нови значењски елементи, односно нова значења, којима можда није посвећена довољна пажња у постојећим лексикографским делима. Пре-

---

¹ Рад је део излагања саопштеног на Шестом међународном конгресу „Примењена лингвистика данас“ – *Језик, књижевност и интјердисциплинарност*.

ма томе, у нашем раду ову потребу сарадње лексикографије са комуникативно-функционалним истраживањем пресупозиције у разговорном језику илустроваћемо суптилним семантичким варијацијама проистеклим из корпусног испитивања глагола успети и заборавити, *значајних за исцртавање пресупозиције*. На основу добијених резултата такође ћемо предложити допуну/корекцију постојећих дефиниција ових лексема у *Речнику Мајнице српске (усејени, заборавиши)* односно *Речнику САНУ (заборавиши)*.

2. Теоријска основа

Класично истраживање групе глагола са инфинитивном допуном је Картуненово, који је уочио да се један број тих глагола (нпр. *manage, remember, bother, care, venture, happen, prevent, force*) може окарактерисати чињеницом да активирају пресупозицију, дакле, прагматичку импликацију која опстаје и у потврдној и у одричној реченици:

(1) John managed to solve the problem/John didn't manage to solve the problem.

>> John made an attempt to solve the problem. (Karttunen, 1971: 340–344).

Међутим, карактер оваквих импликација не одређује се увек на исти начин у литератури. За разлику од оних који се слажу да је у питању пресупозиција (нпр. Coleman, 1975), други мисле да се ради о конвенционалној имплицатури (нпр. Abbott, 2006), или сматрају да овакве пропозиције могу да се третирају и као пресупозиције и као конвенционалне имплицатуре у зависности од дискурсног контекста (нпр. Baglini & Frances, 2015, Karttunen, 2016). Међутим, у овом раду акценат неће бити на полемици о нарави активираних импликација, већ на корпусној анализи различитих значењских елемената глагола који индукују импликацију као и тумачењу њиховог статуса у семантичком садржају. У анализи ћемо се ограничити на глаголе *усејени* и *заборавиши*, који су доста чести у нашем корпусу, а такође илуструју и начин на који разговорни контекст утиче на варијабилност одређених семантичких елемената којима се дефинишу ове лексеме. Како бисмо описали овај однос дискурзивне ситуације на значењску структуру имплицативних глагола, користићемо општи прагматички теоријско-методолошки оквир (Lambrecht, 1998; Levinson, 1983; Sperber & Wilson, 1995).

3. Анализа

3.1. Глагол *усїеїи*

Глагол *усїеїи* у Речнику *Маїице срїске* дефинисан је на следећи начин: *имаїи усїеха (осївариїи какав резулїаїи, добар свршейтак каквої йосла, йоухваїа и сл.), йоћи за руком.*² (РМС: 1411). У наставку ћемо проверити у корпусу разговорног језика да ли овај глагол у својој семантичкој структури може садржати, поред наведених, и друге семе.

Приметили смо да овај глагол у одређеним дискурзивним окружењима може актуелизовати поред наведених и импликационе семе интенционалности (*йокушај, насїојање, шруд, циљаїи, шежиїи, смераїи* и сл.). На пример³:

(2) ЈЋ: - Зашто су судови у Србији спори, да ли ће најављена реформа судове учинити ефикаснијим а правду бржом. Колико на рад судова утиче политика, а колико друге ствари које са Законом и процедурама немају никакве везе. Стотине је питања везаних за Србију и правду. Надам се да ћу нека најважнија успети да поставим у наредних пола сата.

>> Покушаћу нека најважнија питања да поставим у наредних пола сата.

(3) ЈЋ: Ево, већ трећу недељу траје ова седница Скупштине града. [...] Вишедневне су опструкције. Како какве су перспективе да се овај чвор расплете и шта уопште град може да уради у оваквој ситуацији, јер ово може да траје месецима?

[...]

ДЂ: - [...] У овим тренуцима је ситуација таква да се опозициони одборници стално позивају на повреду Пословника и причају ствари које никакве везе наравно немају са тим, а у три недеље имате неколико стотина пута исту ствар. Ту значи сигурно нешто

² У наведеној дефиницији лексеме *усїеїи* уочавамо *circulus in definiendo*; она се, наиме, дефинише, између осталог, својом номинализованом [декомпонованом] формом – *имаїи усїеха*.

³ У издвојеним примерима из корпуса користимо следеће симболе: угласта заграда употребљава се да би се објаснили елементи ситуације неопходни за разумевање датог дела разговора, али и да би се означило апстраховање нерелевантних реплика или њених делова; пуном линијом маркира се разматрани исказ, испрекиданом искази који су важни за тумачење његовог информацијског устројства, а валовитом они искази у којима су експлицирани импликациони семски елементи; симболом >> означена је пресупозициона импликација која следи из разматраног исказа.

није уреду. Ја верујем да **ћемо** ипак **успети** да ову седницу на демократски начин приведемо крају.

>> Покушаћемо да ову седницу на демократски начин приведемо крају.

- (4) МЦ: - [...] новости су те да смо успели да завршимо причу око реконструкције Владе. Та прича није била баш тако једноставна, зато што она је заиста садржала у себи озбиљну реконструкцију Владе.

>> Трудили смо се да завршимо причу око реконструкције владе.

Лексеме *успети* у дискурзивном окружењу у наведеним примерима у својим семантичким реализацијама актуелизују импликационе семе са интенционалним значењем (*покушај*, *ипруг*, *настојање*) на основу којих се изводе пресупозиционе импликације. Да ова информација са интенционалним значењем постоји у информацијској структури исказа можемо објаснити постојању одређене препреке или потешкоће (која је у разговору обично експлицитно наведена (в. делове текста подвучене испрекиданом линијом)), за чије превазилажење је неопходно улагање труда или је крајњи резултат, тј. успех неизванстан (нпр. *покушај*) у датом контексту.

У корпусу смо уочили да у поједним случајевима поред сема тешкоће истичу се и семе нужности да се нешто намерава урадити. На пример:

- (5) МД: - [...] боље да повећамо за два динара цену горива или четири дизела него да смо морали да смањимо пензије. Дакле, то је било нужно зло, ми смо морали да направимо уштеду од преко 100 милијарди динара, успели смо 90 милијарди динара на страни расхода, на терет државне администрације, морали смо и неке приходе да имамо и један део тих прихода остварићемо кроз ове акцизе на гориво.

>> Настојили смо да направимо уштеду од преко 100 милијарди.

- (6) МД: Не, овај, и министри у Републичкој Влади су разочарани што све своје планове неће да остваре. Па и грађани су разочарани што неке своје планове неће да остваре. Међутим, народна изрека каже: „Колико пара толико музике.“ Шта то значи? То значи да сви морамо подједнако да расподелимо терет ове кризе. Ако смо ми успели у Републичкој Влади да за 26 посто, дакле за четвртину, да срежемо трошкове у буџетима, локална самоуправа

ће морати мање. Наравно да то неће бити линеарно. Сиромашне општине неће имати такво.

>> Настојали смо да срежемо трошкове у буџетима.

У наведеним примерима глагол *успјети* садржи сему која је индиковала импликацију са значењем намере да се нешто уради („прављење уштеде од преко 100 милијарди“, „резање трошкова у буџету“) због нужности, која је у овим случајевима израженија него у претходно анализираним, што се види и из експлицитног навођења (подвучено испрекиданом линијом).

Додатни доказ да су имплициране информације са значење интенционалности активирани у исказу јесте и могућност њиховог експлицирања без нарушавања релевантности исказа у датом контексту (нпр. *Трудили смо се да завршимо причу око рекострукције владе и успели смо.*). Ову нашу тезу потврдили су и примери из корпуса, у којима је импликација заиста и вербализована:

(7) БМ: - Па, ми смо прво тражили дефинисање посебних случајева дискриминације, то су Министарство за социјални рад, господин Љајић је годинама избегавао да да уради и невладине организације су га осуђивале због тога. И ми смо успели значи да да у закон убацимо конкретне дефиниције шта је то дискриминација по расном основу, по верском, по националном, по основу сексуалне оријентације и родног изражавања, итд., итд

>> Тражили смо у закон убацимо конкретне дефиниције шта је то дискриминација по расном основу, по верском, по националном, по основу сексуалне оријентације и родног изражавања.

(8) АР: - Јесте успели да добијете антикварни намештај? Чуло се да сте и то тражили, да сте имали специјалне захтеве како да опремите кабинет.

>> Покушали сте (/имали сте намеру/тражили сте) да добијете антикварни намештај.

(9) ЈН: - А како гледате на на, како да кажем, и ове кривичне поступке у фудбалу и на све ово што се догађа, што је више везано за криминал, јер сада поуздано знамо да је криминала било, да је било крађа, отимања новца, прања пара, итд. дакле, просто мафијашких мафијашких догађаја?

РА: - [...] увек сам желео да будем ван свих њих догађаја и мислим да сам успео, као човек и као љубитељ фудбала, тако да у крајњој линији, увек сам желео да фудбал буде у првом плану. [...]

>> Увек сам гледао (/настојао/тудио се) да будем ван свих догађаја.

(10) А: - Хтели су да изврше атен-атентат. Овај али нису успели <фала Богу, кад је била овај трудна на то прво дете, а друго ја мислим да ће бити дечак.

>> Хтели су да изврше атентат.

У наведеним примерима информација интенционалног значења, која је углавном имплицирана, експлицитно је наведена у делу реплике која претходи/следи исказ у којем се налази лексема *усйейи* (подвучено валовитом линијом). Овакво структурисање реплике углавном се може објаснити различитим реторичким стратегијама говорника: у примеру (7) говорник БМ посебно истиче своје настојање „да се дефинишу посебни случајевим дискриминације“ како би начинио контраст са онима који то нису радили; у примеру (8) говорник у претходној реченици имплицирану информацију у наредној реченици експлицира, како би се од њене веродостојности оградио, што се види из употребе евиденцијала *чуло се*; у примеру (9) говорник РА (селектор фудбалске репрезентације Србије) посебно истиче свој труд да избегава криминал у спорту како би отклонио могуће сумње у његову укључуност у нелегалне активности; у примеру (10) информативно тежише (нуклеус) реплике је управо информација о „намери извршења атентата“, док је исказ са глаголом *усйейи* неки вид додатне информације (сателит).

Корпус нам је показао да глагол *усйейи* може да садржи и импликационе семе модалности (*неочекиваносй*, *мала веровајиноћа* и сл.). Примери:

(11) А: У смислу: може да се предомисли и да каже... не могу ја да.. мислим, „Сад желим нешто да студирам“, али свакако неће желети да завршим ту четврту годину. А она, да би завршила ту четврту годину, она мора да, да свира. А она, пошто не вежба, то се заборавља и потребно је много да би ти сад достигао ниво који је довољан да завршиш.. четврту годину средње школе.

Б: - Мхм, а како није тетка успела да је натера?

А: - Па, не знам, мислим, пази, њих две, оне поприлично.

Б: - Али, Алекса, то је још средња школа, родитељ има великог утицаја на.. на, овај, дете у средњој шко...

>> Неочекивано је како је тетка није натерала да заврши четврти разред средње школе.

(12) ЈЋ: - [...] да ли је уопште могуће помирити те две активности, толико енергије улагати у тај простор глуме је ли, у представе и у позицију управника Народног позоришта. Ви сте и професор успут. Која количина енергије је потребна да се ти послови подједнако добро воде?

ПЕ: - [...] Нисте ме питали како ја то постижем. Да, постижем тако што устанем у шест ујутро и радим до један сат ноћу, сваког дана. Ви ћете рећи: „Ви сте луди, за које паре Ви то радите?“

ЈЋ: - Не, нећу, нећу, само само ме је занимало како успевате?

ПЕ: - Не, али ја вам то кажем, ја то радим тако већ годинама.

>>Невероватно је како постижете све послове [глумац, директор и професор].

(13) ЗД: - Знате шта је страшно, ја морам да приговорим на једну ствар, што ја као један од најуспешнијих привредника сам успео за четири године да дођем до господина Динкића једанпут на 12 минута док је он јео сендвич.

>> Невероватно (страшно/чудно) је да сам ја за четири године дошао код господина Динкића једанпут.

Лексема *успееџи* у наведеним дискурзивним ситуацијама фигурира у исказима са негативном експресивном вредношћу (чуђење, критика). У исказима са таквом илокуцијском снагом није актуелизована сема интенционалности (или је слабија) већ субјективне модалности. Да су имплициране информације са таквим, модалним значењем активирани у разматраним исказима, потврђује нам и тест њиховог експлицирања без нарушавања релевантности исказа: *неочекивано је како њеџика није успела да је најера да заврши четврти разред средње школе* (пример 11); *невероватно је како њосџеџе све њослове, ња ме занима како успеваџе* (пример 12); *невероватно је да сам успео само једном за четврти јодине да дођем код њосјодина Динкића* (пример 13). Ове информације са модалним значењем често и експлициране раније у дискурсу (подвучено валовитом линијом). Семе интенционалности у овим примерима или нису уопште остварене (пример 11) или су веома слабе (примери 12 и 13), док сема потешкоће или препреке постоји.

Корпус нам је показао да у неким семантичким реализацијама импликационе семе интенционалности/субјективне модалности не морају бити остваране или су слабије, тј. не морају бити актуелизоване да би се остварила максимална релевантност исказа, док сема потешкоће/препреке долазе у први план. Примери:

(14) AP: - [...] Ми смо пре пар дана, баш на нашем програму, говорили и о једној групи људи, то су људи са одређеним посебним потребама или инвалиди, који су у једном програму који је био охрабрујући када је кренуо, значи 23 њих већ четири године је успело да живи самостално, чак и да има неки неки посао [...]

>> Тешко је да људи са посебним потребама живе самостално и имају неки посао.

(15) PA: - [...] Кад су Фарска острва у питању, што сви смо овај уписали три бода, до сада смо једина репрезентација која је успела Фарским острвима да да два гола. Значи, све остале репрезентације су победиле 1:0, 1:1, тако да, и то, и то стално при крају утакмице. Тако да у оваквим турнирским такмичењима, изузетно је важно да елиминишемо та изненађења. Значи, Фарска острва, фантастично за нас, морају да имају важну улогу, је ли, мислим да не импонују као противник, али та три бода су изузетно важна.

>> *Тешко је Фарским острвима даћи два гола.*

Лексема *успети* у својим семантичким реализацијама у наведеним примерима остварује сему тешкоће на основу које се изводи импликациона информација која има важнију улогу за успостављање максималне релевантности исказа од сема интенционалности: *тешко је особама са посебним потребама да живе и раде самостално, али су у томе успеле; тешко је Фарским острвима даћи два гола, а наша фудбалска репрезентација је у томе успела* (информације о настојању особа са посебним потребама и фудбалске репрезентације да то постигну наведене успехе су слабије у овим исказима у датим разговорним ситуацијама).

С обзиром на то да сви примери које смо до сада дали подразумевају постојање препреке, сматрамо да би тај значењски елемент требало да добије статус експлицитне семе у семској структури лексеме успети. Друге семе као што су *намера, жеља, нужности, неочекиваности* би требало да имају статус потенцијалних јер њихово остваривање зависи од контекстуалних фактора. Према томе, значење лексеме *успети* из РМС могло би се овако реформулисати: *осићва-рићи какав (намеравани, жељени, планирани, нужни, неочекивани) (релативно) позитивни резултат често упркос осићвању препреке, тешкоће или због осићвања неке тешке ситуације или невоље*.⁴

⁴ Предложена дефиницију лексеме успети усвојили смо из ауторове докторске дисертације (Књиџар, 2019).

Корпус разговорног језика нам је такође показао да када се глагол *успיעџи* нађе у саркастичним исказима са негативном експресивном вредношћу (*јадиковање, ѓрековање, ѓребацавање, кришковање*), предложена дефиниција „остваривање позитивног резултата“ треба променити у „урадити нешто негативно“; основна сема препреке постаје десемантизована, а потенцијалне семе могу се окарактерисати као ресемантизоване - тако планирано постаје непланирано и сл. На пример:

- (16) А: И... ништа, после а мислим, мени је то непријатно било зато што, пази, тад ми је, ајде, била девојка, знаш, па нема везе, брате, мој је избор, знаш, ал она је скроз отворена по том питању, као прича са другарицом, знаш као: „Јао, брате, а ону косу, мајке ти, како је успела да.. да носи тако“, или.. „Мислим, могла је да се очешља“, неке такве коментаре, знаш, нешто глупо.
>> Невероватно/несхватљиво је да она носи тако косу.

Исказ са глаголом *успיעџи* има негативну експресивну вредносту јер говорник њиме критикује треће лице о којем говори, што потврђује и део реплике који претходи глаголу *успיעџи* (подвучено испрекиданом линијом). У овом случају лексема *успיעџи* допуњена је садржајем који говорник сматра непожељним, те се исказ може окарактерисати као саркастичан. Примећујемо да у семантичкој реализацији ове лексеме у оваквој дискурзивној позицији сема субјективне модалности је најистакнутија, па према томе и импликација која је њоме индукована има проминентнију нарав у исказу. Ову нашу тезу можемо поткрепити и тестом супституције; наиме, у датој разговорној ситуацији глагол *успיעџи* можемо заменити модалним лексемама *моћи, неверовајно* и сл.: нпр. *неверовајно је како може да носи ишако косу*. А то се може објаснити на следећи начин: Будући да допуна глагола *успיעџи* у основи претпоставља неки позитиван, пожељан исход, говорник жели да пренесе супротну информацију – непожељну, негативну, односно да је садржај допуне за њега неочекиван. Стога сматрамо да глаголу *успיעџи* треба додати и значење: *фиг. урадиџи нешиџо (неочекивано, неѓредвиђено, неѓланирано, неѓправдано) чија је ѓоследица каква шиџеџа*.

На крају, приметили смо да лексема *успיעџи* може да се нађе као део идиоматизованог лексичког споја:

- (17) Јћ: - Колико сам успео да пронађем, Вас је Врховни суд Шпаније казнио са новчаним износом, који је данас негде у висини од 12

хиљада евра, због, како је стајало тада, вређања новинара Херамана Терца.

- (18) Јћ: - [...] ради се практично о томе да постоји став да је у случају госпође Бркић, па и у случају министарке правде, мада СеSID каже супротно, да је прекршен Закон, да се ради о сукобу интереса јер, колико сам данас успео да погледам Закон о судијама, у њему се доста експлицитно каже да судија не може бити на другој јавној функцији и за то добијати новац и тако даље.

У наведеним примерима глагол *усиџи* фигурира у изразима који имају прагматичку функцију ублажавања. Наиме, говорник такву реторичку стратегију користи како би се оградао од аутентичности текста који слѣди. У таквим идиоматизованим структурама, примећујемо да нису остварене импликационе семе, које смо уочили у другим семантичким позицијама (*џокушај*, *мала веровајноћа*, *настојање*, *џруд*, *џешкоћа* и сл.).

3.2. Глагол *заборавиџи*

Глагол *заборавиџи*, када је допуњен инфинитивом/конструкцијом *га*+презент, у *Речнику Маџице срџске* дефинисан је на следећи начин: **1. б.** услед расејаности, пометености и сл. не сетити се нешто учинити. (РМС: 381). Готово иста дефиниција налази се у *Речнику САНУ*: **1. б.** услед расејаности, пометености и сл. не сетити се нешто учинити у потребном тренутку (*често: не узџи*, *не џонџи неџи*). (РСАНУ: 513) У наставку ћемо проверити у корпусу разговорног језика да ли се ове семеме могу допунити/кориговати. Уочили смо да глагол *заборавиџи* у својој семантичкој структури може садржати поред наведених фокалних (експлицитних) и импликационе семе интенционалности (*намера*, *џлан*, *настојање* и сл.) које индукују активирање пресупозиционих импликација. На пример:

- (19) А: - Ништа је не разумем кад прича, не знам више који језик прича, а иначе Стана ми није донела ранац.
Б: - Није ти донела ранац? Како није?
А: - Па наводно је заборавила целу ту кесу са поклонима, мислим са свим тим и као у среду ће да пошаље.
>> Планирала је да поносе.

(20)З: - А чија је ово кафа?

С: - Ово је твоја. Ова је стајала за тебе од почетка...

З: - А то је... Ниси метнула преда ме.

С: - Ставила овде и **заборавила** да ти принесем, извини...

>> Хтела сам да ти принесем [кафу].

У семантичким реализацијама у наведеним примерима лексема *заборавиџи* остварује импликационе семе интенционалности (*џлан, хџење*) на основу којих се изводе пресупозиционе импликације. Сматрамо да је ова импликациона информација активна у исказаним реченицама јер се она може и експлицирати без нарушавања дискурсне кохеренције: *наводно је џланирала да џонесе целу џу кесу са џоконима, али је заборавила; хџела сам да џи џринесем кафу, али сам заборавила*. Наведену констатацију нам је и код овог глагола потврдио корпусни пример у којем је импликациона информација заиста и вербализована у претходном дискурсу:

(21)Р: - А кад имаш овај... Шта сам... не знам сад, нешто сам хтео да те питам, заборавио сам.

У овом примеру садржај импликационе информације са намерним значењем говорник експлицира у оквиру исте реплике (подвучено валовитом линијом).

Исто као и код лексеме *усџеџи*, приметили смо да и код лексеме *заборавиџи* могу бити актуелизоване импликационе семе субјективне модалности (*мораџи, биџи џоџребно, биџи очекивано*). Такве семе су у следећим примерима истакнутије од сема интенционалности:

(22)А: - Аха, аха а, реци ми колко можеш, сат времена тренираш је ли?

Б: - Видиш то сам заборавила да питам, али ја мислим да је сат. Ма шта ћу више.

>> Требало је да питам [колико дуго можеш да тренира].

(23)А: - Сад ћеш ти да идеш да купиш чаше, пошто си заборавио дузмеш цигаре.

[...]

Б: - Па еси, еси слеп да не видиш да сам јој дао, да сам јој дао цигаре? Ја сам мислио да си их ти узо, убеђен сам био.

>> Требало је да узмеш цигаре.

(24)Т: - И онда ћеш опет заборавити да ми пошаљеш. [*из разговора није јасно шта*]

М: - Оћу, ако ме не подсетиш.

>> Очекивано је да ми нећеш послати [нешто].

У наведеним примерима лексема *заборавити* у својој семантичкој реализацији остварује модалне семе субјективне модалности. Такве семе индукују активирање импликационе информације, које су релевантне у датим дискурсним ситуацијама, што нам показује и тест њиховог експлицирања: *заборавила сам да ти шаљем колико дуго можеш да тренираш, а требало је* (пример 22); *заборавио си да узмеш цигаре, а требало је* (пример 23); *оћеш ћеш заборавити да ми пошаљеш, што је и очекивано* (пример 24). Ове информације са модалним значењем често заиста и јесу вербализоване (подвучено валовитом линијом у примерима који следе):

(25)А: - Ајде крени од почетка пошто нисам, мислим нисам пратила. [*причају о серији*]

Б: - Заборавила си [да пратиш] а па мораш да гледаш, значи много је добра и овај то ти је она, како се зове о краљици Викторији и..

(26)Х: Јој стално заборавим да треба нож [*да узмем*].

И код овог имплицитивног глагола је индикативно да су семе субјективне модалности најистакнутије у исказима са негативном експресивном вредношћу (жаљење, критиковање, замерање). Семе интенционалности у горе наведеним примерима или нису уопште актуелизоване или су врло слабе (примери 22).

Исто тако, приметили смо да искази саркастичне нарави модалну импликациону сему чине проминентнијом. На пример:

(27)А: - [...] Види заборави да узмеш те додатке. [*саговорник ира видео-ирицу, док му говорник А имаже давањем упућивава*]

>> Потребно је да узмеш те додатке.

У овом примеру говорник користи сарказам као реторичку стратегију јер не жели саговорнику да пренесе да заборави да купи додатке који су му потребни у видео-игрици већ управо супротно. То значи да је у семантичкој реализацији лексеме заборавити у овом примеру модална сема је најистакнутија, те је и импликациона информација релевантнија у информационалном структурисању исказа.

Према томе, и овде можемо лексему *заборавӣти* заменити модалном лексемом *по̄шребно, нео̄ходно* и сл.

На крају, уочили смо да су одређеним дискурзивним ситуацијама, импликационе семе интенционалности и модалности не морају нужно бити остварене (или су веома слабе):

(28) М: - [кокице] нисам јела годину дана

Г: јао...

М: - **Заборавила** [*га једем кокице*].

(29) С: - Јео сам тамо баш у задње време кад **заборавим да наручим да једем**.

М: - Какви су?

С: - Мени се свиђа лепо је.

Исто као и код глагола *ус̄иетӣ*, корпус нам је показао да се семантички садржај глагола *заборавӣти* може проширити потенцијалним семама: *не се̄ӣтӣ се учинӣти неш̄ӣо* (*планувано, нео̄ходно, по̄шребно, очекивано*) *чест̄о услед расејанос̄ӣ, по̄мешенос̄ӣ, неважнос̄ӣ*.

4. Закључак

У овом раду смо анализирали значење имплицативних глагола *ус̄иетӣ* и *заборавӣти* користећи корпус српског разговорног језика. Дошли смо закључка да, поред активирања пресупозиције, ове глаголе у посебну значењску категорију глагола додатно повезује и читав низ других елемената, које ћемо у наставку изнети. Прво, поред фокалних, експлицитних, обавезних сема наведени глаголи могу остварити и импликационе, потенцијалне семе интенционалности и модалности, на основу којих се формулишу импликације пресупозицијског карактера. Која и да ли ће нека од наведених сема бити актуелизована зависи од конкретне позиције коју лексема заузима у дискурсу. Ову суптилну семантичку варијабилност произведену дискурзивним окружењем показали смо на корпусним примерима. Присуство ових импликационих информација потврђено нам је тиме што су оне често експлицитране у дискурсу. Такође смо приметили да су семе субјективне модалности код оба глагола често актуелизоване

када исказ има негативну експресивну вредност, а посебно су истакнуте када је исказ додатно још и саркастичан. Исто тако, ове глаголе везује то да семе у појединим дискурзивним ситуацијама не морају бити активирани или су оне веома слабе, што значи да не играју значајну улогу у остваривању релевантности исказа у датој разговорној ситуацији. Ови налази су нам помогли да боље разумемо значење ових глагола, те смо предложили допуну/корекцију постојећих дефиниција у актуелним једнојезичницима.

Како бисмо расветлили семантичку структуру и других импликатива и како би се наведени закључци могли уопштити за читаву категорију, потребно је испитати и друге имплицативне глаголе, што ћемо учинити у будућем раду. Оваква истраживања могу бити корисна и за двојезичну/вишејезичну лексикографију јер због разгранате семантичке варијабилности детерминисане различитим употребама, често није једноставно пронаћи адекватне преводне еквиваленте за сваку семантичку нијансу коју лексички маркери пресупозиције остварују у другим језицима.

Извори

РСМ: *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

РСАНУ: *Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ*. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик.

Транскрипти снимака свакодневних разговора и јавних ТВ дебата (*Један на један; Око; Полиграф; Утисак недеље*) из корпуса Катедре за општу лингвистику Филолошког факултета Универзитета у Београду.

Литература

Драгићевић, Р. (2010). Лексикологија српског језика. Завод за уџбенике.

Ивић, М. (2007). Информативне улоге пресупозиција и импликација документоване српским језичким фактима. *Јужнословенски филолог* 18, 1–6.

Књиџар, И. (2017). Проблем разграничавања прагматичких импликација у савременој лингвистичкој теорији. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 60/2, 41–58.

Књиџар, И. (2019). *Лингвистички дејективи пресупозиције у разговорном дискурсу*. (необјављена докторска дисертација).

Половина, В. и Књиџар, И. (2019). Комуникативно-функционална улога и когнитивни статус формално немаркираних импликација у разговорном дискурсу. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 62/1, 17–32.

Половина, В. (2018). Појам ‘функције’ у лингвистици текста/дискурса у јужнословенској лингвистици. У: Драгићевић, Р., Брборић, В. (ур), Српска славистика. *Зборник радова српске делегације на XVI међународном конгресу слависта*. Том I. Језик (pp. 259–268). Београд: ССДС.

***

Abbott, B. (2006). Where Have Some of the Presuppositions Gone?. In B. Birner & G. Ward (Eds.), *Drawing the Boundaries of Meaning: Neo-Gricean Studies in Pragmatics and Semantics in Honor of Laurence R. Horn* (pp. 1–20). Philadelphia: John Benjamins.

Coleman, L. (1975). The Case of the Vanishing Presupposition. In Cogen, C., Thopson, H., Thurgood, G., Whistler, K. & Wright, J. (eds.), *Proceedings of the First Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* (pp. 78–89). Berkley: Berkley Linguistic Society, University of California.

Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge: Harvard University Press.

Karttunen, L. (1971). Implicative Verbs. *Language*, 47/2, 340–358.

Karttunen, L. (2012). Simple and Phrasal Implicatives. In Agirre, E. (Ed.), *Proceedings of SEM: The First Joint Conference on Lexical and Computational Semantics* (pp. 124–131). Stroudsboung: Association for Computational Linguistics.

Karttunen, L. (2016). What Went Wrong?. In Moroney, M., Little, C. R., Collard, J. and Burgdorf, D. (Eds.), *Proceedings of SALT 26* (pp. 705–731). Austin: The University of Texas.

Lambrecht, K. (1998). *Information Structure and Sentence Form – Topic, focus, and the mental representation of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Luzón Marco, M. H. (1999). A Semantyc-Syntactic Study of Implicative Verbs Based on Corpus Analysis. In *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense*, 7 (pp. 69–87). Madrid: Universidad Complutense.

Nadathur, P. (2015). *Implicative Verbs and Their Presuppositions*. Retrived from https://web.stanford.edu/~pnadath/pdfs/implicatives_CUSP.pdf.

Polovina, V. (1996). *Prilozi za kognitivnu lingvistiku*. Beograd: Filološki fakultet.

Potts, C. (2015). Presupposition and Implicature. In S. Lappin & C. Fox (Eds.), *The Handbook of Contemporary Semantic Theory* (pp. 168–202). Oxford: Wiley-Blackwell.

Simons, M. (2001). On the Conversational Basis of Some Presuppositions. In R. Hastings, B. Jackson & Z. Zvolensky (Eds.), *Proceedings of Semantics and Linguistics Theory 11* (pp. 431–448). Ithaca: CLC Publications.

Simons, M. (2003). Presupposition and Accommodation: Understanding the Stalnakerian Picture. *Philosophical Studies*, 112, 251 – 278.

Simons, M. (2004). Presupposition and Relevance. In Z. Szabó (Ed.), *Semantics vs. Pragmatics* (pp. 329–355), Oxford: Oxford University Press.

Sperber, D. & Wilson, D. (1996). *Relevance: Communication and Cognition, Second Edition*. Oxford: Blackwell.

Stalnaker, R. (1999). *Context and content*. Oxford: Oxford University Press.

Ivan Knjižar

APPLICATION OF CORPUS RESEARCH OF IMPLICATIVE PRESUPPOSITION TRIGGERS IN LEXICOGRAPHY

Summary: In this paper, we have analyzed the meaning of implicative verbs *uspeti* and *zaboraviti* using a corpus of Serbian spoken language. We have come to conclusion that, in addition to triggering presupposition, these verbs are linked by a number of other elements. First, in addition to explicit semes, these verbs may also have implicit (potential) semes of intentionality and modality, on the basis of which presuppositions are formulated. Which and whether any of these implicit semes will be actualized depends on the particular position of the lexeme in the discourse. We have presented this subtle semantic variability produced by a discursive environment on corpus examples. The presence of this implicit semes is confirmed by the fact that they are often explicated in discourse context. We have also noticed that the semes of subjective modality in both verbs are often actualized when the utterance has a negative expressive value; also, they are particularly prominent when the utterance is sarcastic. Likewise, implicit semes in both verbs in certain discursive situations do not need to be activated or they are very weak, which means that they do not play a significant role in maintaining relevance of the utterance in a given conversational situation. These findings have helped us to better understand the meaning of these verbs, so we suggested an amendment to existing definitions in current monolingual dictionaries of the Serbian language. In order to shed light on the semantic structure of other implicative verbs and to generalize the above conclusions to the whole semantic category, we need to examine all implicatives, which we will do in our future work. Such research can also be useful for bilingual/multilingual lexicography. Because of the extensive semantic variability determined by different uses, it is often not easy to find adequate translation equivalents for each semantic nuance of lexical presupposition triggers in other languages.

Keywords: semantics, pragmatics, lexicography, presupposition triggers, corpus.